

**СУСРЕТИ БИБЛИОГРАФА У СПОМЕН
НА ДР ГЕОРГИЈА МИХАИЛОВИЋА**

(зборник радова са научног састанка
одржаног 18. новембра 2016. године)

Бранислава Танасић
Драгомир Јовановић
Милан Ђорђевић
Мирослав Јовановић
Драгана Јовановић
Наташа Радосављевић
Лидија Јовановић

Бранислава Танасић

Главни уредник

Дејан Вукићевић

Сборник је објављен у поводу 100. годишњице смрти Др Георгија Михаиловића, који је окојекада издавао часопис „Библиографија српске књижевности“ и био је његов главни уредник. Насловни списак је објављен 1983. године.

Сборник је објављен у склопу организованог одељења за
Народна библиотека
„Др Ђорђе Натошевић“
Инђија, 2017.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

Милева Ј. Димитријевић, Оливера Недељковић UDC 929 Petković M.

Оливера Недељковић

012 Petković M.

Чачак

БИБЛИОГРАФИЈА КАО ЈАСАН ОДРАЗ БИОГРАФИЈЕ

Милева (Лазовић) Петковић (Чачак, 1882 – Београд, 1954)

Сажетак: Милева (Лазовић) Петковић, преводилац, професор немачког језика, истакнути члан социјалдемократског и феминистичког покрета, интелектуалка која се читавим својим бићем посветила освајању слобода, своје најзначајније преводе потписала је различитим презименима. Као преводилац дела *Историја младости једне раднице коју је она сама испричала* Аделаиде Поп, објављеног 1910. године, потписала се девојачким презименом. Поставши супруга истакнутог политичког радника Тасе Петковића, узела је мужевљево презиме, па је испод наслова студије Ивана Блоха *Сексуални живот нашег доба*, објављене у Београду 1925. године, наведено како је књигу превела са немачког *Милева Т. Петковићка, проф. у пензији*. Сходно правилима према којима је рађена, *Српска библиографија : књиге 1868–1944* податке о преводиоцу преузима дословно са насловних страница описиваних библиографских јединица, па ће у случају Милеве (Лазовић) Петковић постати јасно да њени радови припадају истом преводилачком опусу тек када буду израђени кумулативни регистри за све томове националне ретроспективне библиографије. Обимом невелика библиографија ове знамените жене која је животом, самосвешћу и књижевним делом насталим у служби друштвеног ангажмана надрастала патријархалну средину и време у коме је живела, још једном потврђује значај истраживања рукописне и архивске грађе у циљу детаљног расветљавања биографских података као поуздане основе за израду персоналне биографије. На овај начин се посредно, али значајно, доприноси употпуњавању података презентованих у завичајним, као и у свеобухватнијим библиографијама чији корпус и обим отежавају овакву врсту студиозности.

Кључне речи: Милева (Лазовић) Петковић, биографија, библиографија, преводилачки рад.

Увод

Основни предуслов за превредновање стваралаштва жена у српској култури и науци јесте детаљна реконструкција њихових маргинализованих улога у патријархалном друштву. Интегрални део тих комплексних истраживања јесте рад на библиографском пописивању и описивању публикованих или рукописних радова чији су аутори жене, изради аналитичких библиографија серијских публикација из културе, уметности и науке, али и оних часописа и листова намењених првенствено женској читалачкој публици. Тај посао је, захваљујући великом ангажовању знаменитих библиографа из прошлости и оних истраживача који се у овом тренутку баве израдом библиографија, у знатној мери обављен. Ипак, неке од библиографских дилема нису до краја разрешене, а неке уочене грешке и пропусте тек треба исправити. Свака од допуна библиографских претходника јесте опомена и савременом библиографу да се запутио ка циљу који му непрестано измиче, али да та неизвесност крије откривачке радости. Осветлити затамњено, допунити пописано, исправити случајну омашку, разрешити псеудоним или иницијал када је у питању вишеструко занимљиво женско присуство у српској култури и уметности у којој доминирају мушки имена, има и посебан, још дубљи смисао.

Начин на које су ауторке потписивале своје радове данас може бити изузетно занимљив не само за библиографе, већ и за све истраживаче који се баве рецепцијом женског стваралаштва у прошлости. Изостанак потписа, али и потписивање различитим врстама псеудонима, иницијалима или само именом, могу се тумачити као поигравање са ауторским статусом, као последица страха од појављивања у јавности која је била предодређена само за мушкарце, зебња од књижевних ауторитета или израз властите стваралачке сумње.¹ Чак и када су ауторке као потпис користиле своје пуно име и презиме, библиографска опрезност није сувишна. Међу ауторкама чија су дела обухваћена националном ретроспективном библиографијом осим уметница и научних радница које су сва своја дела, без обзира на животне околности, потписивале презименом под којим су и започеле свој интелектуални рад (Даница Марковић,

¹ Женска књижевност у првој серији Српског књижевног гласника : библиографска перспектива / Јелена Милинковић. У: Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2014, стр. 83–106.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

Јелена Ј. Димитријевић, Исидора Секулић, Десанка Максимовић, Мага Магазиновић, Јелена Димитријевић), бројне су и интелектуалке које су, ступањем у брак, свом презимену додале мужевљево (Аница Савић Ребац, Јулка Хлапец Ђорђевић, Јела Спиридоновић Савић, Десанка Дугалић Недељковић). У том случају се мора водити рачуна о различитим облицима имена под којима се ауторка јавља. Ипак, у укупном корпусу имена у регистрима двадесетотомне библиографије која обухвата грађу од 1868. до 1944. године срећемо и имена ауторки која су своја дела из различитих животних етапа објављивале под различитим презименима, што додатно отежава рад библиографа (Милица Петровић, удата Мишковић, Софија Максимовић, удата Мирковић, Цвета Петровић, удата Василић...).

Једна од њих је и Милева (Лазовић) Петковић, истакнути члан социјалдемократског и феминистичког покрета, интелектуалка која се читавим својим бићем посветила освајању слобода, преводилац и професор немачког језика. Као преводилац дела *Историја младости једне раднице коју је она сама испричала* Аделаиде Поп, објављеног на српском језику 1910. године, знаменита социјалисткиња потписала се девојачким презименом. Поставши супруга истакнутог политичког радника Тасе Петковића, узела је његово презиме, а према владајућим обичајима, као средње слово наводила је иницијал мужевљевог имена. Тако свој други превод, студију Ивана Блоха под насловом *Сексуални живот нашег доба*, објављену 1925. године, потписује као *Милева Т. Петковићка, проф. у пензији*. Чак ни њене савременице, ауторке запажене *Библиографије књига женских писаца у Југославији* која је публикована 1936. године,² нису биле упућене у те биографске детаље, па је веза између ова два имена изостала у заједничком индексу. Наиме, у њему је Милева Лазовић наведена као преводилац публикације *Историја младости једне раднице коју је она сама испричала* пописане под бројем 99 у одељку *АЗбучни попис преведених радова који припада Библиографији књига женских писаца штампаних у Војводини, Србији, јужној Србији и Црној Гори до свршетка 1935. године*, а Милева Петковић као преводилац Блохове студије *Сексуални живот нашег доба*, која је под редним бројем 31 наведена у истом низу овог библиографског пописа. Постојање везе између ових имена у именском индексу доцнији библиографи су још теже могли утврдити без дубљег истраживања, док је за

² *Bibliografija knjiga ženskih pisaca u Jugoslaviji /* uredilo i izdalo Udruženje univerzitetski obrazovanih žena u Jugoslaviji. – Beograd : Ljubljana : Zagreb : Udruženje univerzitetski obrazovanih žena u Jugoslaviji, 1936.

истраживаче који су се бавили политичким деловањем Милеве Лазовић, удате Петковић, њено преводилаштво остало у сенци других културних и идеолошких активности којима се као поборница социјалне правде и женских права посвећивала. Иако сачињена од свега две јединице, библиографија ове знамените жене која је животом, самосвешћу и преводилачким делом насталим у служби друштвеног ангажмана, надрастала патријархалну средину и време у коме је живела још једном потврђује значај истраживања рукописне и архивске грађе у циљу утврђивања биографских података као поуздане основе за израду персоналне биографије. На овај начин се посредно, али значајно доприноси употребљавању података презентованих у свеобухватнијим библиографијама чији корпус и обим отежавају овакву врсту студиозности. Сходно правилима према којима је рађена, *Српска библиографија : књиге 1868–1944* податке о преводиоцу преузима дословно са насловних страница описиваних библиографских јединица, па ће у случају Милеве (Лазовић) Петковић постати јасно да њени радови припадају истом преводилачком опусу тек када буду израђени кумулативни регистри за све томове националне ретроспективне библиографије. У њима би оба имена под којима је истакнута социјалисткиња објављивала своје преводе требало повезати тј. упутити са неусвојене на јединствену одредницу. Иако се овај проблем, наспрам много сложенијих дилема везаних за израду националне библиографије као једног од темеља културе и идентитета, чини ефемерним, атрибуција превода Милеве (Лазовић) Петковић може имати вредност као библиографски пример који није усамљен.

Живот као освајање слободе

Милева Лазовић је рођена 21. новембра 1882. године у Чачку као шесто дете у многочланој породици Филипе и Димитрија Лазовића. Крштена је седам дана касније у месној цркви Светог Вазнесења. Мајка јој је била пореклом из породице марвених трговаца Живчевића из Прањана, али је одрасла и школовала се код очеве сестре у Чачку. О њеној племенитости, животној мудрости и жељи да јој се сва деца образују и одрастају у атмосferи породичног мира, сведочи у својим мемоарским записима кћи Божидарка Филиповић, учитељица, шест година старија од будуће социјалисткиње: „У слободном времену наша драга мајка увек је читала и говорила нама својој деци да ће нас све школовати ако

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

бог да.”³ Отац Димитрије, о коме кћи записује да је „био много добар но моментално врло прек”,⁴ потицао је из богате и угледне породице Лазовића која је у селу Лозници код Чачка поседовала велико имање. Деценију пре него што је на свет дошла кћи Милева Лазовићи се селе у Чачак, али настављају да се баве обрађивањем земље.

Милева Лазовић је у родном граду завршила прва четири разреда основне школе, а потом и нижу Гимназију школске 1896/97. године,⁵ да би школовање продужила на Вишој женској школи у Крагујевцу. Иако су родитељи имали жељу да им кћи постане учитељица, борба за оскудницом и подизање бројне деце под кровом Лазовића отежавали су формално образовање амбициозне и вредне девојке. Још у раној младости искусила је борбу са немаштином, па се, у чврстом уверењу како је човек одговоран за своје изборе, током школовања углавном сама издржавала, дајући часове и преносећи знање млађим и слабијим ученицима. Тада стиче и прво, веома значајно педагошко искуство и трајно се опредељује за својеврсну просветну мисију коју је спроводила током читавог живота. Због премештања школе коју је похађала из Крагујевца у Београд, где ће 1896. године⁶ ова установа бити отворена као троразредна Женска учитељска школа, Милева Лазовић накратко прекида школовање. Ипак, уз много одрицања, завршила је Философски факултет Универзитета у Београду 1908. године, а још исте године је ступила у службу као учитељица тек основане Приватне женске гимназије⁷ у Чачку. Због недостатка стручног кадра и немогућности да се школа финансира из буџета,⁸ млада учитељица је предавала српски језик, немачки језик, математику и историју. У архиви ове кратковеке школе за женску децу, сачувани су бројни подаци о ваннаставним активностима у чијем организовању

3 *Moje успомене* / Божидарка Филиповић. У: *Изворник* (Чачак). – Бр. 6 (1989), стр. 205.

4 *Исто*, 206.

5 *Годишњи извештај чачанске гимназије за шк. 1896/97. годину* (Крагујевац). – (1897), стр. 26.

6 *Индиферентност према школовању женске деце у Србији* / Недељко Трнавац. У: *Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века. Књ. 2 : положај жене као мерило модернизације*. – Београд : Институт за новију историју Србије, 1998, стр. 61.

7 *Историја чачанске Гимназије : 1837–1937* / Драгомир С. Поповић. – Чачак : Гимназија, 1937, стр. 198.

8 *Петогодишње деловање низге Приватне женске гимназије у Чачку : 1907–1912* / Андрија Б. К. Стојковић. У: *Зборник радова Народног музеја* (Чачак). – Бр. 16 (1986), стр. 193–207.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

је Милева Лазовић исказала иницијативу и креативност. Тако је 10. децембра 1909. године приређена забава на којој је говорила о образовању и васпитању женске деце.⁹ Поводом Савиндана 1910. године Лазовићева је одржала запажено предавање о „значају светосавске прославе по мињући притом и тешке прилике, које наше племе проживљује“.¹⁰ Исте године, 19. маја одржала је јавно предавање поводом стогодишњице од смрти Стевана Синђелића, а често је, истичући важност телесног здравља, ђаке изводила у природу, на излете и краће екскурзије.¹¹ Иако без великог педагошког искуства, млада учитељица током школске 1909/1910. године, у оквиру редовног годишњег надзора, добија изузетно повољне оцене од чувеног професора Бранислава Петронијевића.¹²

Јавни часови су били начин на који се Лазовићева обраћала грађанству, започевши на овај начин своју нимало лаку и веома дугу борбу на ширењу свести о једнакости људских права за коју се определила још у току студентских дана. У друштву београдских социјалиста, она се није само заинтересовала за њихове идеје, већ се активно укључила у борбу за права и слободу човека. Самосвесна и борбена учитељица, која је живо деловала на ширењу напредних идеја, није са одушевљењем прихваћена у свом родном граду. Њена сестра оставља кратку белешку о снажним професионалним и људским искушењима које су је, као радничког трибуна, очекивале у завичају: „У Чачку је свој наставнички позив волела и радила у школи са највећим одушевљењем, па су је и ђаци волели и поштовали. Ђачки родитељи кад су чули да је Милева социјалиста били су против ње као и сам њен колегијум. Доста је патила од те поједине мржње али није клонула.“¹³ Њено образовање, стоицизам, елоквенција и бескомпромисно деловање приличили су пре искусном политичком активисти него учитељици која треба да васпитава женску децу и представља узор својим ученицама. Уместо да буде отелотворење идеала патријархалне жене, она је била пример интелектуалке свесне да је мера еманципације жене у једном друштву у ствари мера еманципа-

9 *Исто*, стр. 204.

10 *Извештај о раду и ученичком напретку у школској 1908–1909. год. (Чачак) – (1909)*, стр. 6.

11 *Исто*, стр. 7.

12 *Петогодишње деловање низже Приватне женске гимназије у Чачку : 1907–1912 / Андрија Б. К. Стојковић*. У: Зборник радова Народног музеја (Чачак). – Бр. 16 (1986), стр. 199.

13 *Моје успомене / Божидарка Филиповић*. У: *Изворник* (Чачак). – Бр. 6 (1989), стр. 208.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

ције тог друштва; уместо да буде мајка и домаћица, она се бавила интелектуалним и политичким радом; она је „жена, а и она човек”,¹⁴ како ју је описао анонимни новинар *Чачанског гласа*. О пажњи коју су у родној вароши изазивале Милева Лазовић и њена блиска пријатељица Малвина Гогић,¹⁵ а још више о паланачком духу за који су две младе жене, које су корачале испред свог времена, морале бити истинска инспирација, сведоче сећања забележена у књизи Мирослава Мила Мојсиловића, посвећене старом Чачку: „Обе школоване жене, својим животним погледима и стремљењима, уносиле су у стару чачанску чаршију напредна схватања и понашања. Улицама су, обично, ишли заједно, са великим црним шеширима, широких обода, украшених црвеним, вештачким цветовима и тракама. Ходajuћи грациозно у дугим сукњама са турнирима на куковима, са блузама у струк, мамиле би бројне погледе и старијих и младих Чачана.”¹⁶ Пасивна и неретко ксенофобична средина која је немилосрдно кажњавала свако опирање устаљеним животним обрасцима и сваки наглашени индивидуализам, ипак није обесхрабрила ову социјалдемократкињу да, како истиче Драган Суботић, „на првомајским прославама буде у радничкој поворци, често говори на митинзима обесправљених радника на Великој пијаци, што се сматрало нечувеним поступцима у грађанском друштву, оптерећеном свакојаким предрасудама у погледу социјалног статуса жене. Под утицајем Милеве Лазовић, ученици Чачанске гимназије, популарно названи ’црвени гардисти’, по водом штрајка рудара у Вршкој чуки, јануара 1908. године, сакупили су 6,45 динара и послали својим друговима, чиме су манифестовали класну солидарност и исказали приврженост социјалистичким идејама. Као активиста Синдикалног већа и дугогодишњи раднички трибун, Милева Лазовић је крајем 1909. године примљена у чланство ССДС на основу

14 *Једна од првих жена револуционара* / Б. У: *Чачански глас* (Чачак). – Год. 28, бр. 9 (4. март 1959), стр. 2.

15 Малвина Гогић (1877–1936) била је кћи богатог чачанског трговца, банカラ, првака Радикалне странке и народног посланика Сретена М. Гогића. По завршетку Философског факултета, 1901. године постављена је за учитељицу Више женске учитељске школе у Београду, а у истом периоду радила је као наставница Државне трговачке академије, где је предавала математику. Касније је била професор, а затим и вршилац дужности директора Женске учитељске школе у Београду. Иако је претходно била пензионисана, 1930. године је враћена на положај инспектора Министарства просвете. В. Гогић, *Малвина* / Т. Пивнички Дринић, *Српски биографски речник. Т. 2 : В–Г.* – Нови Сад: Матица српска, 2006, стр. 722.

16 *Самоједан је твој град : записи о старом Чачку / Мирослав Миле Мојсиловић* ; приредила Нада Деспотовић. – Чачак : *Чачански глас*, 1995, стр. 66–67.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

одлуке Главне партијске управе, што је било уобичајено са интелектуалцима које су предлагале месне организације.”¹⁷ Као једна од првих жена револуционара држала је надахнуте говоре пред окупљеним радницима на прославама Првог маја, пружала подршку штрајкачима, бирана је као представник ССДС на значајне дужности, а свим својим бићем се залагала за просвећивање радника и њихове деце. „Од укупно 18 заинтересованих, 14 полазника завршило је алфабетски течaj, први овакве врсте у овом делу Србије. Често је окупљала радничку децу и недељом, када је била слободна, водила их је ван града на Бедем и учила да певају радничке песме. Иначе, била је душа радничког покрета у Чачку и у том моменту једина жена која је политички радила веома интензивно. Све што су радници научили о научном социјализму и савременом радничком покрету, сазнавали су преко ње. Бавила се и превођењем напредне литературе.”¹⁸

Виши течајни испит (испит зрелости), према документима који се чувају у Личном фонду Милеве Петковић у Међуопштинском историјском архиву у Чачку,¹⁹ положила је 1910. године. Социјалистичке идеје вишеструко су је повезале са Атанасијем Тасом Петковићем, истакнутим социјалистом, рођеним сестрићем Светозара Марковића, тадашњим надзорником монопола дувана. У истом фонду, осим заједничких фотографија, сачувана је и дописница са ликом Светозара Марковића на чијој полеђини је Петковић, вероватно задивљен ставом, непоколебљивошћу и убедљивошћу ватрених говора које је Милева Лазовић држала пред суграђанима у различитим приликама, написао: „Другарице, освојила си другове својим радом пуним пожртвовања; победила си владајућу класу знањем, изнесеним убедљивим разлозима, доказавши да је њихов пљачкашки положај заштићен законима који су сами дали.”²⁰ Брак између њих склопљен је 19. септембра 1910. године, али су супружници готово од његовог почетка били раздвојени, најпре због Великог рата који ће захватити Србију, а потом и због сталних премештаја којим ће професорка бити кажњавана због својих напредних идеја. То је довело и до њиховог коначног разлаза, па је овај брак и званично, Пресудом

17 Милева Лазовић Петковић у социјалдемократском покрету Србије / Драган Суботић. У: Зборник радова Народног музеја у Чачку (Чачак). – Бр. 18 (1988), стр. 316.

18 Исто, стр. 316–317.

19 Фонд Милеве Петковић, Међуопштински историјски архив у Чачку.

20 Исто.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

Великог духовног суда Епархије жичке од 22. децембра 1927. године,²¹ разведен.

За разредну учитељицу Гимназије у Чачку, где је предавала српски и немачки језик и математику, Милева Т. Петковићка постављена је 17. априла 1913. године, јер је Први светски рат провела са сестрама и њиховом децом у родном граду. За то време муж јој је био у Женеви, о чему сведочи и писмо које му упућује преко *Београдских новина*.²² По казни, због ширења социјалистичких идеја, из чачанске Гимназије је 1. септембра 1920. године премештена у Гимназију у Тетово, а убрзо је и пензионисана.²³ Овим догађајима започиње њено непрестано лутање и патња због несигурних примања и сталних селидби с краја на крај државе. Ипак, већ 28. маја 1921. године враћена је на посао и постављена за професора Гимназије у Јагодини. Убрзо излази на испит за професора средњих школа из групе наука које су обухватале Педагогију и методику са основима психологије, Логику и Историју философије као главне предмете, а Српски језик са књижевношћу као споредан предмет. Успешно га је положила пред Одбором Сталне комисије за полагање професорских испита у Београду 14. и 15. октобра 1921. године. Испитни час одржала је у Другој женској и у Трећој мушкиј београдској гимназији на теме Романтизам као књижевна епоха и О васпитном циљу. У овом периоду је поново пензионисана, а потом је 1. априла 1926. године опет враћена у редовну службу и постављена за професора Гимназије у Панчеву. У овој образовној институцији остаје до септембра 1930. године када добија премештај у Женску учитељску школу у Београду,²⁴ где је радила до стицања сталне пензије. Била је омиљени и поштовани професор, о чему сведоче многи њени савременици.²⁵

Иако иссрпљена дугогодишњом партијском борбом, Милева Петковић је користила сваки начин да пружи подршку сиромашним и угњетаванима и да се бори за равноправност полова у друштву. Сасвим уверена у мисао да жене морају саме да се боре за своја права, непрестано се усавршавала, преводила и путовала. Из докумената који се чувају у Личном фонду Милеве Петковић види се колики значај је и у зрелим

21 *Исто.*

22 *Београдске новине* (Београд). – Год. 11, бр. 2 (2. јул 1916), стр. 4.

23 *Просветни гласник* (Београд). – Год. 38, бр. 2 (фебруар 1921), стр. 8.

24 *Фонд Милеве Петковић Лазовић*, Међуопштински историјски архив у Чачку.

25 *Кад је развијан барјак са три осмице --- /* Буба Миленковић, Мића Јаковљевић. У: *Чачански глас* (Чачак). – Бр. 37 (1. октобра 1967), стр. 15.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

годинама придавала раду на властитом усавршавању. Током четврте деценије 20. века, у друштву Оливере Перишић (удате Додић), кћерке своје сестре Катарине, којој ће пренети своје племените идеје и борбеност, путовала је два пута у Француску, а скоро сваки распуст проводила је у земљама немачког говорног подручја где је усавршавала своје филолошко знање, о чему сведоче и документи сачувани и чачанском Архиву. О једном од њих детаљније податке пружа потврда Немачког института за странце из Берлина издата на њено име 29. септембра 1931. године, која је са осталом документацијом похрањена у чачанском Архиву.²⁶

Милева (Лазовић) Петковић је преминула 21. јануара 1954. године, а њени саборци из младалачког доба објавили су некролог у *Чачанском гласу*, истичући да је била „политички радник свим својим бићем, дисала је за ствар радничке класе и уносила је огромну енергију радији неуморно на политичком и културном васпитању радника и омладине расветљавајући им умношћу врлог политичког радника странице напредне литературе, смисао и значај њихове борбе за добро радног човека“.²⁷

Библиографија као одраз живота

Преводилачки рад Милеве (Лазовић) Петковић неодвојив је од њеног укупног деловања на политичком и просветном пољу. Као и код већине њених претходница и следбеница, библиографија представља веран одраз самог живота ауторке. У сусрету са немачком социјалистичком литературом пажљиво је одабирала штиво са упечатљиво исказаним идејом о социјалној правди и борби за њено остварење, примерено најширој читалачкој публици. Управо у настојању да учини доступним дела која би као обавезна лектира кружила међу радницима, двадесетосмогодишња просветна радница на матерњи језик преводи обимом невелику књигу *Историја младости једне раднице коју је она сама испричала*, чији аутор је Аделаида Поп. Ова публикација, пописана у *Српској библиографији : књиге под редним бројем 64.081*, објављена је у издању Социјалистичке књижаре из Београда, а штампана у Штампарији Саве Раденковића и Брата 1910. године. На њеним корицама је јасно назначен преводилац: *с немачког Милева Лазовић*. Дакле, ове мемоаре раднице која описује свој мукотрпан живот и осуђеност у свему

26 Фонд Милева Петковић Лазовић, Међупштнски историјски архив у Чачку.

27 Милева Петковић. У: *Чачански глас* (Чачак). – Год. 23, бр. 1 (27. јануар 1954), стр. 2.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

што га чини достојанственим Лазовићева је превела пре ступања у брак. Међу документима у чачанском Архиву налази се машинопис овог превода, сачуван и поред честих и изненадних селидби на које је ова агилна жена била приморана. Бројни други документи, међу којима су и два необјављена превода са немачког језика, фотографије са белешкама на полеђини, писма, дописнице и друга грађа, потврђују да се од датума венчања са Тасом Петковићем у септембру 1910. године потписивала искључиво као Милева Т. Петковићка. То име и презиме стајаће на њеном другом публикованом преводу, делу *Сексуални живот нашег доба* Ивана Блоха који носи поднаслов *психичко-сексуалне разлике и женско питање, са додатком оном сензибилитету (осећајности) жене*, које је у *Српској библиографији : књиге* пописано под редним бројем 4.511. Име Милеве Т. Петковић, која је и аутор предговора за ову брошuru објављену у издању Ж. Мађаревића и Друга у Београду 1925. године, ближе је одређено назнаком *проф. у пенз.* Документа о кретању у служби поткрепљују тезу да је превод огледа посвећеног табу теми женске сексуалности објављен за време привременог пензионисања професорке која је отпуштањима и премештајима плаћала своје идеале. С обзиром на информативну вредност и значај сваког именског индекса ова два имена би требало на одговарајући начин повезати у кумултивном регистру националне ретроспективне библиографије. То ће омогућити да се ова веза оствари и у узајамном каталогу COBISS.SR, у оквиру кога се ради на стварању датотеке личних имена као важном услову за успостављање нормативне контроле,²⁸ као и у дигиталној бази података Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године,²⁹ доступној на www.knjizenstvo.etf.bg.ac.rs,³⁰ што ће ове незаobilазне путоказе за даља истраживања и размену информација учинити још поузданijим.

28 Нормативна контрола и нормативне листе личних имена: успостављање нормативне датотеке личних имена у Србији / Тања Тасић. У: *Гласник Народне библиотеке Србије* (Београд). – Год. 14 (2014/2015), стр. 7–14.

29 Књиженство – библиографија у електронском окружењу / Драгана Грујић, Гордана Ђоковић.

У: *Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе*. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2014, стр. 83–106.

30 www.knjizenstvo.etf.bg.ac.rs [13. 4. 2015].

Закључак

Случај Милеве (Лазовић) Петковић у пракси још једном потврђује тврђу др Војислава Максимовића „да израда индекса не представља лак и једноставан посао. Није, на примјер, нимало лако утврдити пуна имена и презимена бројним личностима које се, на разне начине, појављују у неким периодичним публикацијама, а особито је тешко разријешити разне њихове иницијале и псевдониме”.³¹ Време које затамњује чињенице и чини да многа имена неправедно буду заборављена, опомиње нас да смо женама ствараоцима које су својим духом, талентом и истрајношћу размишале окоштале норме патријархалног друштва дужни највећу библиографску прецизност и помност. Само такав однос према скрајнутом стваралаштву српских књижевница и научница допринеће да оно буде још систематичније и детаљније истражено и у свеколиком корпусу српске културе вредновано на начин какав заиста заслужује.

Литература

1. Алексијевић, Властаје: *Наша жена у књижевном стварању*. У: *ProFemina* (Београд). – Бр. 1 (1994/95), стр. 164–181.
2. *Библиографија књига женских писаца у Југославији* / уредило и издало Удружење универзитетских образованих жена у Југославији. – Београд ; Љубљана ; Загреб : Удружење универзитетских образованих жена у Југославији, 1936.
3. Вишњић, Емилија: *Милева Петковић, социјалисткиња патријархалног васпитања*. У: *Чачански глас* (Чачак). – Год. 82, бр. 8 (6. мај 2016), стр. 11.
4. Вранеш, Александра: *Од рукописа до библиотеке : појмовник*. – Београд : Филолошки факултет, 2006.
5. Вранеш, Александра: *Основи библиографије*. – Београд : Народна библиотека Србије, 2001.

31 Основе теорије библиографије са примјерима / Војислав Максимовић. – Београд : Народна библиотека Србије, 1987, стр. 47.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

6. Гароња Радованац, Славица: *Жена у српској књижевности*. – Нови Сад : Дневник, 2010.
7. *Годишњи извештај чачанске гимназије за шк. 1896/97. годину* (Крагујевац), 1897.
8. Грујић, Драгана, Гордана Ђоковић: *Књиженство – библиографија у електронском окружењу*.
У: *Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе*. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2014, стр. 83–106.
9. Живанов, Миливоје: *Предговор*.
У: *Српска библиографија : књиге : 1868–1944*. Књ. 1. – Београд : Народна библиотека Србије, 1989, стр. 13–21.
10. *Извештај о раду и ученичком напретку у школској 1908–1909. год.* (Чачак), 1909.
11. www.knjizenstvo.etf.bg.ac.rs [13. 4. 2015].
12. Кох, Магдалена: --- *Када сазремо као култура*. – Београд : Службени гласник, 2010.
13. Максимовић, Војислав: *Основи теорије библиографије*. – Београд : Народна библиотека Србије, 1987.
14. *Једна од првих жена револуционара / Б.*
У: *Чачански глас* (Чачак). - Год. 28, бр. 9 (4. март 1959), стр. 2.
15. Матовић, Весна: *Женска књижевност и српски модернизам : сагласја и расколи*.
У: *Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века*. Књ. 2, *Положај жене као мерило модернизације : научни скуп*. – Београд : Институт за новију историју Србије, 1988, стр. 278–293.
16. Милева Петковић.
У: *Чачански глас* (Чачак). – Год. 23, бр. 1 (27. јануар 1954), стр. 2.
17. Миленковић, Љубица, Миодраг Јаковљевић: *Кад је развијан барјак са три осмице ---*.
У: *Чачански глас* (Чачак). – Бр. 37 (1. октобра 1967), стр. 15.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

18. Милинковић, Јелена: *Женска књижевност у првој серији Српског књижевног гласника : библиографска перспектива.*
У: *Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе.* – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2014, стр. 83–106.
19. Мојсиловић, Мирослав С.: *Само један је твој град : записи о старом Чачку / приредила Нада Деспотовић.* – Чачак : Чачански глас, 1995.
20. Петковић, Милева: *[Писмо Таси Петковићу].*
У: *Београдске новине* (Београд). – Год. 11, бр. 2 (2. јул 1916), стр. 3.
21. Поповић, Драгомир С.: *Историја чачанске Гимназије : 1837–1937.* – Чачак : Гимназија, 1937.
22. *Приватни живот код Срба у двадесетом веку / приредио Милан Ристовић.* – Београд : Clio, 2007.
23. *Просветни гласник* (Београд). – Год. 38, бр. 2 (фебруар 1921), стр. 8.
24. Срдановић-Бараћ, Олга: *Жене из Библиографије Стојана Новаковића.*
У: *Библиотекар* (Београд). – Год. 14, бр. 2 (1962), стр. 131–141.
25. *Српска библиографија : књиге : 1868–1944. Књ. 1–20.* – Београд : Народна библиотека Србије, 1989–2008.
26. *Српски биографски речник.* Т. 2, В–Г. – Нови Сад: Матица српска, 2006.
27. Стојковић, Андрија Б. К.: *Петогодишње деловање низре Приватне женске гимназије у Чачку : 1907–1912.*
У: *Зборник радова Народног музеја* (Чачак). – Бр. 16 (1986), стр. 193–207.
28. Суботић, Драган: *Милева Лазовић Петковић у социјалдемократском покрету Србије.*
У: *Зборник радова Народног музеја у Чачку* (Чачак). – Бр. 18 (1988), стр. 316.
29. Суботић, Драган: *Социјалистички покрет у чачанском крају.* – Чачак : ОО СПС, 1991.
30. Основе теорије библиографије са прилогима / Војислав Максимовић. – Београд : Народна библиотека Србије, 1987, стр. 47.

ИЗ ИСТОРИЈЕ И ТЕОРИЈЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ

30. Тасић, Тања: *Нормативна контрола и нормативне листе личних имена: успостављање нормативне датотеке личних имена у Србији.* У: *Гласник Народне библиотеке Србије* (Београд). – Год. 14 (2014/2015), стр. 7–14.
31. Трнавац, Недељко: *Индиферентност према школовању женске деце у Србији.* У: *Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века. Књ. 2, Положај жене као мерило модернизације.* – Београд : Институт за новију историју Србије, 1998, стр. 55–72.
32. Ђирић, Ђорђе: *Жена у српској књижевности.* У: *Југословенска жена.* – Год. 3, бр. 25 (1919), стр. 15–20.
33. Филиповић, Божидарка: *Moje успомене.* У: *Изворник* (Чачак). – Бр. 6 (1989), стр. 201–219.
34. *Фонд Милеве Петковић, Међуопштински историјски архив у Чачку.*

Филозофског факултета у новом Салу. Овај разделик представљају о

јених књига и документацијом која је пратила посупак откупу. Откуп

фонд књига је, на основу документације и спискова, чинио 1.811 видно

чех јединица, од којих „214 књига представљају томове оди. дела у више

и свешта и светла”. Фонд садржи изузетно велики број старих и ретких књига

које приносе значај фонду Библиотеке Филозофског факултета чиме се

Olivera Nedeljković тава у ред престижних институција које се баве науком и

монографијама радом.

BIBLIOGRAPHY AS A CLEAR REFLECTION OF BIOGRAPHY:

Mileva (Lazović) Petković (Čačak, 1882 – Belgrade, 1954)

Abstract: Mileva (Lazović) Petković, translator, professor of the German language, distinguished member of the social democratic and feminist movement, intellectual who devoted herself to conquering freedom with all her heart, her most important translations signed under different surnames. She signed the translation of *The Autobiography of a Working Woman* by Adelheid Popp, published in 1910, with her maiden name. After becoming the wife of an eminent politician Tasa Petković, she took her husband's last name, so under the title of the study written by Iwan Bloch *The Sexual Life of Our Time*, published in Belgrade in 1925, it is indicated that *the book was translated from German by Mileva T. Petkovićka, a retired professor.* According to the rules by which it was made, *The Serbian Bibliography : Books : 1868 – 1944* takes over the data about the translator exactly how they are written on the front pages of the described bibliographic units, so in the case of Mileva (Lazović)

Petković it will become clear that her works belong to the same translator only when the cumulative indexes are done for all volumes of the national retrospective bibliography. Rather small bibliography of this significant woman, whose life, self-consciousness and literary work done in the service of public engagement, grew out of patriarchal environment and time she lived in, once again confirms the importance of manuscript and archival material research with the aim of detailed clarification of biographical data as a reliable base for creating a personal biography. In this manner, indirect but significant contribution is given to completing the data presented in area, as well as in more comprehensive bibliographies whose corpus and scope make this kind of study more difficult.

Keywords: Mileva (Lazović) Petković, biography, bibliography, translator's work.

1. У београдској гимназији : 1931-1935 / Милена Петковић. — Београд : Универзитетска књига Србије, 1998.
2. Приватни живот Светлане Петковић (1921-1991) / аутор и издавач Надежда Ристовић. — Београд : Сло, 2007.
3. Просветни гласник (Београд). — Год. 38, бр. 2 (фебруар 1921), стр. 8.
4. Срдановић-Бараћ, Олга: Жене из Библиографије Стојана Јовановића // У: Библиотекар (Београд). — Год. 14, бр. 2 (1962), стр. 131-141.
5. Српска библиографија : књиге : 1868-1944. Књ. 1-20. — Београд : Народна библиотека Србије, 1989-2008.
6. Српски биографски речник. Т. 2, В-Г. — Нови Сад: Матица српска, 2006.
7. Стожаревић, Јулија: Приватне женске гимназије у Бачку : 1907-1912. — Београд : Народна библиотека Србије, 1980. — 193 стр.
8. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1910-1911. — Београд : Народна библиотека Србије, 1982. — 197 стр.
9. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1911-1912. — Београд : Народна библиотека Србије, 1983. — 197 стр.
10. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1912-1913. — Београд : Народна библиотека Србије, 1984. — 197 стр.
11. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1913-1914. — Београд : Народна библиотека Србије, 1985. — 197 стр.
12. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1914-1915. — Београд : Народна библиотека Србије, 1986. — 197 стр.
13. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1915-1916. — Београд : Народна библиотека Србије, 1987. — 197 стр.
14. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1916-1917. — Београд : Народна библиотека Србије, 1988. — 197 стр.
15. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1917-1918. — Београд : Народна библиотека Србије, 1989. — 197 стр.
16. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1918-1919. — Београд : Народна библиотека Србије, 1990. — 197 стр.
17. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1919-1920. — Београд : Народна библиотека Србије, 1991. — 197 стр.
18. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1920-1921. — Београд : Народна библиотека Србије, 1992. — 197 стр.
19. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1921-1922. — Београд : Народна библиотека Србије, 1993. — 197 стр.
20. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1922-1923. — Београд : Народна библиотека Србије, 1994. — 197 стр.
21. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1923-1924. — Београд : Народна библиотека Србије, 1995. — 197 стр.
22. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1924-1925. — Београд : Народна библиотека Србије, 1996. — 197 стр.
23. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1925-1926. — Београд : Народна библиотека Србије, 1997. — 197 стр.
24. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1926-1927. — Београд : Народна библиотека Србије, 1998. — 197 стр.
25. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1927-1928. — Београд : Народна библиотека Србије, 1999. — 197 стр.
26. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1928-1929. — Београд : Народна библиотека Србије, 2000. — 197 стр.
27. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1929-1930. — Београд : Народна библиотека Србије, 2001. — 197 стр.
28. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1930-1931. — Београд : Народна библиотека Србије, 2002. — 197 стр.
29. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1931-1932. — Београд : Народна библиотека Србије, 2003. — 197 стр.
30. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1932-1933. — Београд : Народна библиотека Србије, 2004. — 197 стр.
31. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1933-1934. — Београд : Народна библиотека Србије, 2005. — 197 стр.
32. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1934-1935. — Београд : Народна библиотека Србије, 2006. — 197 стр.
33. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1935-1936. — Београд : Народна библиотека Србије, 2007. — 197 стр.
34. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1936-1937. — Београд : Народна библиотека Србије, 2008. — 197 стр.
35. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1937-1938. — Београд : Народна библиотека Србије, 2009. — 197 стр.
36. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1938-1939. — Београд : Народна библиотека Србије, 2010. — 197 стр.
37. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1939-1940. — Београд : Народна библиотека Србије, 2011. — 197 стр.
38. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1940-1941. — Београд : Народна библиотека Србије, 2012. — 197 стр.
39. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1941-1942. — Београд : Народна библиотека Србије, 2013. — 197 стр.
40. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1942-1943. — Београд : Народна библиотека Србије, 2014. — 197 стр.
41. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1943-1944. — Београд : Народна библиотека Србије, 2015. — 197 стр.
42. Стојановић, Стојан: Семинар о жени у српском језику : 1944-1945. — Београд : Народна библиотека Србије, 2016. — 197 стр.